

اشاره :

شاید بتوان گفت پس از آشنایی انسان با خط و استفاده از آن در رفع نیازهای اجتماعی و اقتصادی اش، نوشته به عنوان یکی از دلایل اثبات ادعا یا دفاع در مقابل ادعای مطروحه نقش مهمی را دادرسی های مدنی (حقوقی) ایفاء می کند. در این مختصر می خواهیم خوانندگان محترم را با انواع اسناد و حدود اعتبار آن در دادرسی های مدنی آشنا کنیم.

تعریف سند و انواع آن

مطابق قانون سند عبارت است از نوشته ای که هم شخص مدعی و هم طرف مقابل او یعنی خواننده دعوی قادر به استفاده از آن در محاکمه هستند. خواهان برای اثبات ادعایش و خواننده در مقام پاسخ به ادعای خواهان اسنادی را ارائه می دهند که بر دو نوع اند: عادی و رسمی اسنادی که توسط مأمورین رسمی و در حدود صلاحیت آنان و مطابق با قانون تنظیم شوند رسمی اند مانند اسنادی که توسط مأمورین اداره ثبت اسناد و املاک تنظیم می شود یا توسط دفاتر اسناد رسمی و یا اداره ثبت احوال و ...

در اینجا لازم است با طرح چند پرسش و پاسخ کمی بیشتر با مفهوم اسناد رسمی آشنا شویم:

سوال: مقصود از مأمورین رسمی و حدود صلاحیت آنان در تعریف

سند رسمی چیست؟

جواب: مأمور رسمی کسی است که از سوی حکومت به انجام کاری مأمور شده است و لازم نیست که حتماً بین مأمور و دولت رابطه استخدامی برقرار شده باشد مانند دفاتر اسناد رسمی، زیرا سر دفتر کارمند دولت نیست، گرچه سر دفتری شغلی غیر دولتی محسوب می شود ولی از آنجایی که سر دفتر از سوی دولت مأمور به تنظیم معاملات می باشد، سر دفتر مأمور رسمی به حساب می آید. اما مقصود از صلاحیت آن است که مأمور هم ذاتاً و هم محلاً دارای قابلیت قانونی برای تنظیم سند باشد. برای مثال سر دفتر اسناد رسمی ذاتاً صلاحیت تنظیم معاملات را دارد و لیکن ذاتاً صلاحیت تنظیم و صدور گواهی فوت را ندارد همانطور که کارمند اداره ثبت احوال ذاتاً صلاحیت صدور گواهی طلاق یا ازدواج را ندارد. از طرفی

ممکن است که مأمور ذاتاً صلاحیت انجام کاری را داشته باشد ولی محلاً صلاحیت نداشته باشد برای مثال مأمور اداره ثبت اسناد و املاک شهرستان ورامین که وظیفه نقشه برداری و یا تحدید حدود املاک ورامین به او واگذار شده محلاً صلاحیت نقشه برداری یا تحدید حدود از اراضی شهرستان کازرون را ندارد.

سوال: چنانچه سندی توسط مأموری که فاقد صلاحیت است صادر شود آیا نوشته دارای اعتبار است؟
جواب: برای این که نوشته ای رسمی محسوب شود سه شرط لازم است:

- ۱- سند توسط مأمور رسمی تنظیم اسناد تهیه شود.
  - ۲- مأمور دارای صلاحیت تنظیم آن باشد.
  - ۳- سند با رعایت مقررات قانون تنظیم شده باشد.
- هر گاه نوشته ای فاقد یکی از این سه شرط باشد آن نوشته در صورتی که دارای مهر یا امضای طرف باشد عادی محسوب می شود.

سوال: چه اسنادی عادی محسوب می شوند؟

جواب: نوشته هایی که افراد با یکدیگر برای تنظیم امور جاری شان تنظیم می کنند و نیز نوشته هایی که فاقد هر یک از شرایط سه گانه مذکور در بالا باشند سند عادی به شمار می آیند.

سوال: آیا چک و سفته سند عادی به شمار می آیند یا رسمی و اصولاً نوشتن اسناد در سر برگ یا به صورت تاییبی تأثیری در رسمی بودن آنها دارد؟

جواب: چک و سفته از جمله اسناد عادی اند زیرا تنظیم آنها توسط اشخاص صورت می گیرد که مأمور رسمی نیستند و صرف چاپی بودن یک نوشته یا تایپ آن در سر برگهای آرم دار مانند آنچه که توسط بنگاه ها آژانس های املاک یا فروش اتومبیل صورت می گیرد موجب رسمی شدن یک سند نمی شود. البته باید توجه داشت که چک و سفته چنانچه با رعایت مقررات قانون تنظیم شوند دارای مزایایی اند که سایر اسناد عادی از آن برخوردار نیستند برای مثال دارنده چک می تواند برای مطالبه وجه چک به جای آن که به دادگاه مراجعه کند با رجوع به اداره ثبت اسناد و املاک

همانند اسناد رسمی از مزایای آن بهره‌مند شود و بدون حکم دادگاه آن را به اجرا بگذارد ولی با این همه ماهیت چک تغییر نمی‌کند و یک سند عادی به شمار می‌آید.

سوال: اسناد رسمی چه مزایایی دارند؟

جواب: اگر بخواهیم مزایا و حدود اعتبار اسناد رسمی را احصاء کنیم عبارتند از:

۱- اسناد رسمی درباره طرفین تنظیم‌کننده و جانشین قانونی شان مانند ورثه آنان معتبر می‌باشد.

۲- تاریخ تنظیم سند رسمی نه تنها نسبت به طرفین معامله بلکه نسبت به سایر اشخاص نیز اعتبار دارد پس اگر آقایان «الف» و «ب» با سند رسمی اتومبیلی را معامله کنند و سپس الف با سند عادی به تاریخ قبل یا بعد از آن با دیگری همان اتومبیل را معامله نماید تاریخ سند رسمی نسبت به این شخص ثالث نیز معتبر می‌باشد و نمی‌تواند صرفاً به استناد سند عادی اتومبیل را از مالکیت آقای «ب» خارج کند.

۳- در مقابل سند رسمی انکار و تردید قابل توجه نمی‌باشد و صرفاً می‌توان نسبت به آن ادعای جعل کرد زیرا اصل بر صحت و اصالت اسناد رسمی است. برای مثال اگر «الف» به استناد سند رسمی از آقای «ب» مطالبه وجه کند آقای «ب» نمی‌تواند بگوید که من چنین سندی را امضاء نکردم و منتسب به من نیست و الف باید ثابت کند که سند را من امضاء زدم بلکه فقط می‌تواند ادعای جعل کند که در این حالت مسلماً بار اثبات این ادعا نیز با اوست و اگر نتواند جعلیت سند رسمی را به اثبات برساند اصل بر اصالت سند رسمی است و به پرداخت وجه مندرج در سند محکوم خواهد شد مگر این که ثابت کند که سند به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است برای مثال وجه آن را پرداخته است.

سوال: اگر مستند ادعای خواهان سند عادی باشد طرف مقابل می‌تواند منکر آن شود؟

جواب: اصولاً اثبات اصالت سند عادی با کسی است که به آن استناد می‌کند و طرف مقابل به صرف اظهار انکار مسئولیتی بابت اثبات اصالت سند عادی ندارد. فرض کنیم «الف» به موجب یک سند عادی از آقای «ب» مطالبه مبلغی می‌کند «ب» می‌تواند با اظهار این مطلب که چنین سندی را امضاء نکرده از خود سلب مسئولیت کند و در این حالت آقای «الف» است که باید صحت و اصالت سند عادی را به اثبات برساند.

چند نکته در مورد اسناد:

- مفاد اسناد هنگامی اعتبار دارند که مخالف با قوانین مملکتی نباشند
برای مثال اگر در سندی آمده باشد که طرف مقابل متعهد شده ده
کیلوگرم تریاک در فلان تاریخ تحویل فلان شخص دهد چنین تعهد و سندی
باطل است.

- شهادت نامه سند محسوب نمی شود و فقط اعتبار شهادت را دارد.
- در دو حال اسناد عادی اعتبار اسناد رسمی را پیدا می کنند:
الف - شخصی که سند عادی علیه او اقامه شده صدور آن را از جانب
خود تأیید کند.

ب - در دادگاه ثابت شود که سند عادی که مورد انکار قرار گرفته از
سوی شخص منکر قبلاً به امضاء و مهر رسیده است.

- اگر مقررات مربوط به ابطال تمبر نسبت به اسناد رسمی رعایت نشده
باشد صرف عدم ابطال تمبر موجب خروج سند مزبور از رسمیت نیست.

- اگر در ذیل سند یا حاشیه یا پشت آن مندرجاتی باشد که حکایت از
بی اعتباری یا از اعتبار افتادن تمام یا قسمتی از مفاد سند کند حتی در
صورت نداشتن امضاء یا تاریخ به آن توجه می شود و دارای اثر می باشد
و دادگاه آن را معتبر می شناسد. همچنین است که به وسیله خط کشیدن
یا به نحو دیگری سند را باطل کنند. البته اگر طرف مقابل، آن نوشته ها را
که حاکی از بی اعتباری سند است، باطل بداند و یا بطلان آنها را امضاء
کرده باشد و یا دادگاه بدست بیاورد که آن نوشته ها باطل بوده به این
مندرجات ترتیب اثر داده نخواهد شد و سند مزبور دارای اعتبار می باشد.

- اسناد رسمی و اسنادی که در حکم اسناد رسمی اند مانند چک دارای
مزایایی از حیث آئین دادرسی مدنی می باشند برای مثال دارنده این گونه
اسناد چنانچه بخواهند قبل از صدور حکم دادگاه اموال طرف مقابل را
توقیف و تأمین کنند (تأمین خواسته) بدون پرداخت خسارت احتمالی
درخواست شان پذیرفته خواهد شد.